

sikirjamaisuuden takia: artikkelit on tarkoitettu luettaviksi yksitellen, eivätkä ne muodosta yhtä yhtenäistä monografiaa, vaikka kirjoitukset toki täydentävät ja tukevat toisiaan.

Vaikka esseet kattavat laajan aihepiirin, ne keskittyvät pitkälti historiantuntemuksen ja juutalaisen kirjallisuuden kuvaamiseen, kun taas sosiaaliseen maailmaan (esimerkiksi sukupuoli) ja käytännön uskonnon harjoitukseen (kuten rukous ja liturgia) liittyvät kysymykset jäävät jokseenkin sivuun. Aineistoa näiden aihepiirien tarkasteluun on osin niukasti, mutta niiden osalta on tehty merkittävää tutkimusta, jota tarvitaan mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvan muodostamiseen. Tämänäpäisiä teemoja onneksi edes sivutaan varsinkin VanderKamin artikkelissa koskien temppeleitä ja muita instituutioita sekä uskonnollisia juhlapäiviä sekä Zangenbergin arkeologisessa katsauksessa, joka ei rajoitu käsittelemään yksinomaan suoraan uskontoon liittyvää materiaalista kulttuuria.

Kaiken kaikkiaan esseet kuvaavat oivasti ja useista näkökulmista aikakauden dynaamisuutta. Vaihduvat yhteiskunnalliset olot ja läpitunkeva hellenistinen kulttuuri muovasivat juutalaisuutta. Toisaalta jatkuvuus oman perinteen osalta oli vahva: elämäntapasäädökset olivat tärkeitä uskonnollisen identiteetin ylläpitämisessä, ja Toora-eksegeesistä tuli eri ryhmiä yhtenäistävä elementti, joskin niillä oli luonnollisesti omia painotuksiaan. Erityisesti apokalyptisen liikehdinnän vaikutus oli merkittävämpi kuin Heparalaisen Raamatun kaanonin perusteella voisi olettaa. Qumranin tekstilöydöt ovat avanneet uusia ikkunoita, mutta käytettävissä oleva aineisto on edelleen hyvin rajattu. Collins esittääkin ajatusleikin siitä, miten paljon käsityksemme vaatisivat uudelleenarviointia, mikäli nyt löydetäisiin jonkun muun liikkeen kuin essealaisten kokoama tekstikorpusta.

ELISA UUSIMÄKI
TEOL. MAIST., HELSINKI

ADOLFO D. ROITMAN,
LAWRENCE H. SCHIFFMAN
& SHANI TZOREF (EDS.)

The Dead Sea Scrolls and Contemporary Culture: Proceedings of the International Conference held at the Israel Museum, Jerusalem (July 6–8, 2008). Leiden: Brill 2011. 769 s.

Qumranin tekstien löytymistä juhlistavat artikkelikokoelmat ovat hyviä tiedonlähteitä, sillä ne kokoavat yhteen jokaisen Qumran-tutkimuksen vuosikymmenen näkökulmia ja tutkimustuloksia. Nyt arvioitava teos juhlistaa Qumranin tekstien löytymisen kuudettakymmenettä vuosipäivää. Teos sisältää 34 artikkelia.

Useat seikat tekevät teoksesta mielenkiintoista luettavaa niillekin, jotka eivät ole Qumranin tekstien asiantuntijoita. Adolfo Roitman, Qumranin tekstejä esittelevän Shrine of the Book -museon kuraattori, pohtii artikkelissaan, miksi uusi tieteellinen tutkimus ei ole lisännyt laajemman yleisön tietämystä Qumranin teksteistä. Tukeutuen aiheesta käsitteleviin artikkeleihin Roitman etsii syitä niin tutkijoiden käyttämästä akateemisesta kielestä ja median tavasta esittää asioita kuin käsikirjoitusten sisällöstäkin. Susan Hazan ja Stephen Pfann Jr. ottavat artikkeleissaan vakavasti Qumranin tekstien popularisointiin liittyvät haasteet. Hazan esittelee artikkelissaan erilaisia Qumranin tekstien digitaalisia tietolähteitä ja virtuaalisia oppimisympäristöjä. Helpoiten saatavilla ovat internet-sivustot kuten Shrine of the Book -museon kotisivu. Hazanin artikkelissa tai museon kotisivuilla ei vielä viitata Israel-museon uusimpaan projektiin, The Lion Levy Dead Sea Scrolls Digital Library -sivustoon (<http://www.deadseascrolls.org.il>), joka sisältää ensiluokkaisia kuvia monista Kuolleenmeren käsikirjoituksista ja tietoa sekä teksteistä että niiden historiallisesta taustasta. Pfann esittelee artikkelissaan The Second Temple Mul-

timedia Educational Suite -hanketta, joka tulevaisuudessa kokoaa yhteen muun muassa erilaisia arkeologisia lähteitä, antiikin kirjoittajien ja modernien tutkijoiden tekstejä sekä rekonstruktioita Toisen temppelein ajan merkittävistä paikoista.

Uuden näkökulman Qumranin teksteihin tuo myös Richard Freund, joka kuvaa artikkelissaan, kuinka osa reformijuutalaisista yhteisöistä hyödyntää Qumranin tekstejä hengellisessä elämässä. Freundin mukaan Qumranin tekstit ovat olleet reformijuutalaisille tärkeä esimerkki uskonnollisista innovaatioista. Kiinnostavia esimerkkejä löytyy erityisesti jumalanpalveluselämän osalta. Joidenkin reformijuutalaisten yhteisöjen rukouskirjat sisältävät katkelmia myös Qumranin teksteistä, esimerkiksi Qumranin liikkeen omasta psalmikokoelmasta Hymnien kirjasta ja Yhdyskuntasäännöstä. Jälkimmäinen sisältää toisenlaisen version Aaronin siunauksesta kuin 4. Moosoksen kirja. Myös Raamatun kommentaareissa masoreettista tekstiä on saatettu korjata Qumranin raamatullisten käsikirjoitusten avulla. Tämä on tuttu ilmiö myös suomalaiselle raamatunlukijalle, sillä uusin kirkkoraamattukin sisältää joitakin Qumranin tekstien (ja Septuagintan) avulla tehtyjä käännösratkaisuja.

Artikkelikokoelma on kiinnostava myös siksi, että monet pitkän linjan Qumran-tutkijat kokoavat artikkeleissaan yhteen nykyistä tutkimustilannetta ja visioivat tulevaisuuden tutkimussuuntia. Teos on jaettu viiteen osaan, joiden otsikot ovat: Qumranin yhteisön identiteetti ja historia, Qumranin kirjasto, Kristinusko Kuolleenmeren kääreiden valossa, Sukupuoli Qumranissa sekä Uudet lähestymistavat. Mitä siis voisi olla se uusin tutkimus, jonka tulokset eivät ole vielä saavuttaneet laajempaa yleisöä?

Charlotte Hempelin artikkeli kuvaa hyvin sitä, miten Qumranin luolan neljä käsikirjoitusten julkaiseminen on muuttanut tutkimustilannetta. Aikaisemmin kahdesta

Qumranin sääntötekstistä, Yhdyskuntasäännöstä ja Damaskon kirjasta, tunnettiin vain yhdet versiot (1QS ja CD). Luolasta neljä löytyi molemmista teksteistä uusia käsikirjoituksia, jotka eroavat aikaisemmin tunnetuista versioista. Uudet käsikirjoitukset ovat saaneet tutkijat kysymään perustavanlaatuisia kysymyksiä: Kuinka monta yhteisöä Yhdyskuntasääntö ja Damaskon kirja (kaikkine käsikirjoituksineen) kuvaavat? Millaisia nämä yhteisöt ovat? Miten erilaiset yhteisöt suhteutuvat toisiinsa ja laajempaan juutalaisuuteen? Useat tutkijat ovat esittäneet, ettei Yhdyskuntasääntö kuvaa vain yhtä yhteisöä vaan laajempaa uskonnollista liikettä. Hempel itse ehdottaa, että Yhdyskuntasäännön palstan 6 alku kuvaa hyvin yleisellä tasolla samanmielisten juutalaisten kokoontumista ruokailuun, rukoukseen ja neuvonpitoon. Hempelin mukaan tämä saattaa kuvata laajemmin sitä, miten Toisen tempelin ajan juutalaiset yhteisöt muodostuivat.

Koko Qumranin käsikirjoituskoelman julkaiseminen on paljastanut, että "lahkolaiset" tekstit muodostavat vain pienen osan kokoelmasta, ja suurin osa teksteistä on yleistä ajan juutalaista kirjallisuutta. Siten Qumranin tekstit paljastavat myöhäisen Toisen tempelin ajan juutalaista ajattelua, joka valottaa myös varhaiskristillisyyttä. George Brooke esittelee Uuden testamentin ja Qumranin tekstien suhdetta käsittelevää tutkimusta ja niitä vaikeuksia, joita näiden kahden tekstikorpuksen vertailussa on. Brooke ehdottaa, että sosiologinen lahkotutkimuksen näkökulma helpottaisi vertailua. Hän kuvaa neljää lahkon kehitysvaihetta ja jaottelee näiden kehitysvaiheiden mukaan sekä Uuden testamentin että Qumranin tekstejä. Vertailu tapahtuu niiden tekstien kesken, jotka kuvaavat samantyyppistä vaihetta lahkon kehityksessä. Näin esimerkiksi Qumranin liikettä edeltävät tekstit valottavat Jeesuksen toimintaa vaikkapa eksorkistina, kun taas Qumranin liik-

keen tuottamia sääntötekstejä verrataan Apostolien tekojen kuvaukseen alkuseurakunnista. Brooke kuitenkin muistuttaa, ettei samassa kehitysvaiheessa syntyneiden tekstien vertaaminen tarkoita sitä, että yhteisöt ja niiden tekstit olisivat samantaisia.

Eugene Ulrich selvittää omassa artikkelissaan, kuinka Qumranin tekstien löytyminen on vaikuttanut käsitykseen Heprealaisen Raamatun kirjojen ja kaanonin synnystä. Qumranin tekstit osoittavat, ettei ajanlaskun alussa Heprealaisen Raamatun kaanon ollut vielä muotoutunut ja että masoreettista tekstiä lähellä olevat tekstimuodot olivat vain yksi tekstitradiatio muiden joukossa. Tämän takia myöhempää tilannetta kuvaavat termit kuten 'raamatullinen', 'ei-raamatullinen' ja 'proto-masoreettinen' tekstitradiatio ovat anarkonistisia. Ulrich itse ehdottaa, että tekstien kehitystä tulisi kuvata kunkin kirjan kohdalla erikseen: esimerkiksi 2. Mooseksen kirjan kehityksessä tunnetaan viisi vaihetta, joita voidaan kuvata termeillä n+1, n+2, n+3 ja niin edelleen.

The Dead Sea Scrolls in Contemporary Culture on konferenssijulkaisu, eivätkä sen artikkelit muodosta sinällään koherenttia kokonaisuutta, vaikka artikkelit onkin luokiteltu teemoittain. Siitä huolimatta monet, erityisesti ensimmäiseen ja neljännenteen osioon sijoitetut artikkelit keskustelevat epäsuorasti keskenään. Myös kokoavat artikkelit tutustuttavat kuhunkin teemaan ja avaavat näkökulmia muihin samoja teemoja käsitteleviin artikkeleihin. Qumran-tutkimus ei ole oma tutkimusalanansa vaan Qumranin tekstit ovat merkittävä osa esimerkiksi Heprealaisen Raamatun, antiikin historian ja seemiläisten kielten tutkimusta. *The Dead Sea Scrolls in Contemporary Culture* antaa oman kiinnostavan panoksensa Qumranin tekstien merkityksen avaamiseksi eri alojen tutkimukselle.

KATRI ANTIN
TEOL.MAIST., ATLANTA, GA, USA

MOLLY M. ZAHN
**Rethinking Rewritten
Scripture: Composition
and Exegesis in the
4QReworked Pentateuch
Manuscripts. STDJ 95.
Leiden: Brill 2011. 243 s.**

Molly M. Zahn on nuoren Qumran-tutkijasukupolven kärkinimiä. Hän on tullut tunnetuksi Vanhan testamentin, erityisesti Pentateukin uudelleenkirjoitusten tarkkana analysoijana. Raamatuntutkimuksessa uudelleenkirjoituksilla tarkoitetaan tekstejä, jotka selvästi käyttävät jostain Raamatun kirjoitusta pohjatekstinään muokaten sitä. Qumranin käsikirjoituslöytöihin kuuluvilla teksteillä 4Q158, 4Q364–367 on ollut keskeinen asema keskustelussa, joka koskee Pentateukin uudelleenkirjoituksia. Näihin kirjoituksiin on perinteisesti viitattu nimellä "Reworked Pentateuch" (RP). Nimitys viittaa siihen, että tekstit olisivat muokattuja versioita Pentateukista. Yhä useammat tutkijat ovat kuitenkin nykyisin valmiita hyväksymään ajatuksen, että itse asiassa tekstit 4Q158, 4Q364–367 olivat kopioita Pentateukista. Vaikka RP-tekstit ovat saaneet paljon huomiota osakseen, Molly Zahn on ensimmäinen tutkija, joka analysoi tekstit yksityiskohtaisesti. Sitä vastoin valtaosa aiemmista tutkimuksista on keskittynyt viittaamaan niihin vain yhtenä esimerkkinä siitä, miten Heprealaisen Raamatun teksti kehittyi ajanlaskun alkua edeltävänä vuosisatoina. Lisäksi useimmat tutkijat ovat keskittyneet etenkin käsikirjoitusten sisältämiin tunnetuihin laajennuksiin kuten Mirjamin lauluun.

Kirja pohjautuu Molly Zahnin väitöskirjaan (2009). Muista Pentateukin uudelleenkirjoituksia pohtivista tutkimuksista poiketen Zahn nostaa 4QReworked Pentateuch käsikirjoitukset tutkimuksensa keskiöön. Ensimmäinen huomioni koskee kirjan otsikkoa. Zahn on aiemmin kritisoinut RP-käsikirjoituksista käytettyjä kategorioita (ks. Zahn, "The Problem of Characterizing the 4QReworked